

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

2025-yil 1(2)-son

TORCG

**“IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-
INNOVATSION TADQIQOTLAR”**

ilmiy-metodik jurnali

Bosh muharrir:

Boltaeva Mohichehra

Tahrir hay'ati:

07.00.00 - Tarix fanlari

- Ergasheva Yulduz — Tarix fanlari doktori, professor
- Zununova Gulchehra — Tarix fanlari doktori, professor
- Kurbonova Zemfira — Tarix fanlari doktori, professor
- Askar Jumashayev — Tarix fanlari doktori, professor
- Nurjanov Sabit Uzakbayevich — Tarix fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Xaydarov G'ayratbek Mirzapulatovich — Tarix fanlari doktori, dotsent
- Seydametova Gulnara Utarbayeva — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Nasirov Bunyod — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Sulaymanov Salamat Arepbayevich — tarix fanlari doktori, dotsent
- Tangirbergenova Kalligul — tarix fanlari nomzodi, dotsent
- Akimniyazova Gulnaz Abdinayimovna, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00 - Falsafa fanlari

- Yaxshilikov Juraboy Yaxshilikovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Saitkasimov Akbar Isaxanovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Musaev Odil Raxmatovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Suvanov Ilxom Abduxalilovich — Falsafa fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Alima Berdimuratova — Falsafa fanlari doktori, professor
- Kabulniyazova Gulchehra Tashpulatovna — Falsafa fanlari doktori, professor
- Siddikov Ilyos — Falsafa fanlari doktori, dotsent

10.00.00 - Filologiya fanlari

- Zakirova Soxiba — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Ganiyeva Shodiya Azizovna — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Soatova Nodira — Filologiya fanlari doktori, professor
- Kobilova Zeboxon Bakirovna — Filologiya fanlari doktori, professor
- Teshaboyev Dilmurod Raxmadjonovich -
Filologiya fanlari doktori DSc, dotsent

13.00.00 - Pedagogika fanlari

- Jo'rayev Risbay Xaydarovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turgunoy Egamberdiyeva — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Ibragimov Xolboy Ibragimovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turakulov Olim Xolbutayevich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Abdullayeva Barno Sayfutdinovna — Pedagogika fanlari doktori, professor

- Ismoilov Temur Islamovich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Umid Negmatovich Xo'jamqulov — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Isakulova Nilufar — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Jumanəzova Muxayyo Tojiyevna — Pedagogika fanlari doktori, dotsent

19.00.00 - Psixologiya fanlari

- Abdullayeva Dilbar — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Atabayeva Nargis Batirovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent,
- Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
- Umarov Baxriddin Mengboyevich — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Shamshetova Anjima Karamaddinovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent
- Norbekova Barno — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent
- Abdumajidova Dildora — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent

23.00.00 - Siyosiy fanlar

- Jo'raqulov Furqat Norjigitovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Axmedov Husniddin Alikulovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Musaev Mansur Tursunpulatovich — Siyosiy fanlar doktori, katta ilmiy xodim Ravshanov
- Fazluddin Ravshanovich — Siyosiy fanlar doktori, dotsent

22.00.00 - Sotsiologiya fanlari

- Xolbekov Abdug'ani Jumanazarovich — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Sodiqova Shoxida Marxaboyevna — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Gabdrahmanova Gulnara Faatevna — Sh. Marjani nomidagi Tarix instituti, Tatariston Respublikasi Fanlar akademiyasi, Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Kamalova Xatira Sabirovna — Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent

"Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar" - bu ilmiy-metodik jurnal bo'lib, O'zbekistonda 2024-yildan beri nashr etilmoqda. Jurnal har chorakda bir marta, yiliga 4 marta chop etiladi. Ushbu jarayonga talabga ko'ra muassislar va tahrir hayati bilan birgalikda kelishgan xolda o'zgartirish kiritish mumkin.

MUNDARIJA

09.00.00 - Falsafa.....	6
YOSHLARDA ESTETIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MILLIY QADRIYATLARNING TUTGAN O‘RNI	6
Suvanova Dilnura Kurbanovna	6
Qoraboyev Suxrob Mustafakulovich.....	6
ANTIK DAVR FALSAFASIDA INSON MUAMMOSINING TAHLILI.....	11
G.T. Kabulniyazova.....	11
13.00.00 – Pedagogika	15
SHTURM- LIUVILL OPERATORI PARAMETLARINI TIKLASHDA SPEKTRAL BERILGANLARNI ALMASHTIRISH MASALASI.....	15
Rabimkul Abdunazarov	15
OLIY TALIM MUASSASALARIDAGI TA’LIM SIFATINI OSHIRISH XALQARO STANDARTLARNI QO‘LLASH.....	22
Hamdamov Yusufjon Mahammadjon o‘g‘li.....	22
TEXNIKA OLIY O‘QUV YURTLARIDA IMITATSION-VARIATIVLIK ASOSIDA O‘QITISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	26
Obidov Jamshidbek G‘ayratjon o‘g‘li	26
BOSHLANG‘ICH SINF “O‘QISH SAVODXONLIGI” DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING MANTIQUIY FIKRLASH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	32
Sayfiddinova Jamila Ziyodaulla qizi	32
Asrorova Madina Orzuyevna.....	32
10.00.00 - Filologiya	38
XORAZM MATBUOTI TARIXIDAN	38
Iqboloy Adizova Istamovna.....	38
NAVOIY-FONIYNING TURKIY VA FORSIY G‘AZALLARIDA IRFONiy G‘OYALAR TALQINI.....	48
Bekova Nazora	48
O‘ZBEK TILIDAGI ERGASH GAPLI QO‘SHMA GAPLARNING NAZARIY ASOSLARI	57
Teshaboyev Dilmurod Raxmadjonovich	57
SHOIRA LIRIKASIDA KO‘NGUL OBRAZI VA TASVIR MAHORATI	62
Eshonqulova Surayyo Isomiddinovna	62
BADIIY MATNDA OKKOZIONALIZMLARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI.....	72
Ibragimov Xayrulla Hamdamovich	72
G‘AFUR G‘ULOM SHE’RIYATIDA MILLIY G‘URUR VA IFTIXOR TUYG‘ULARI TASVIRI	76
Tozagul Matyoqubova.....	76
ALISHER NAVOIY IJODIYOTIDA TELBALIKNING MOTIVLASHTIRILISHI	82
Rajabova Ma’rifat Baqoyevna.....	82

SAKKOKIY IJODIDA QUR'ONI KARIM OYATLARIGA MUROJAAT	88
Israilov G'ayrat Boyzoq o'g'li	88
19.00.00 – Psixologiya	92
O'SMIR O'QUVCHILARDA XAVOTIRLANISHGA BERILUVCHANLIKNI ANIQLASHNING USLUBIY ASOSLARINI SHAKLLANTIRISH	92
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	92
22.00.00 – Sotsiologiya	100
ZAMONAVIY TADQIQOTLARDA DINIY AN'ANALARNI O'RGANISHDAGI YONDASHUVLAR.....	100
Abdulfaizova Durdona Ikromjon qizi.....	100

10.00.00 - Filologiya

XORAZM MATBUOTI TARIXIDAN

Iqboloy Adizova Istamovna

Filologiya fanlari doktori,

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti professori

E-mail: ataullo98@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada Xorazm jadid matbuotining shakllanish, vujudga kelish va tarqqiyot bosqichlari yoritiladi. Dastlab vujudga kelishining ijtimoiy-tarixiy asoslari o'rganiladi. Bunda Xorazm xalqining buyuk farzandi, shoir, tarixchi, davlat arbobi Muhammad Yusuf Bayoniyning "Shajarayi xorazmshohiy" tarixiy asaridagi ma'lumotlarga va matbuot matnlariga asoslaniladi. "Shajarayi xorazmshohiy"ning so'nggi – XV bobida XIX asr ikkinchi yarmi XX asr boshlaridagi ijtimoiy-tarixiy hayot, Rossiya mustabidchiligi, ozodlik va mustaqillikka ehtiyojning paydo bo'lishi bilan bog'liq xalqning kechinmalari, qalb tug'yonlari, ziyoli qatlamning jonkuyarliligi va fidoiyligi o'z ifodasini topgan. Bu tasvirlar bizni Xorazm jadidchiligi va uning shakllanishiga sabab bo'lgan tarixiy voqealiklar bilan tanishtiradi. Jarayonning faol ishtirokchilari, jonkuyar yetakchilari va tashkilotchilari haqida ma'lumot beradi. Shu sababli ham, tadqiqotni yaratishimizda mazkur asarga va davr matbuoti manbalariga tayanib xulosalar chiqardik.

Maqolada Xorazm jadid matbuotining yo'l boshlovchilaridan, keyinchalik qatag'on qurbonlaridan bo'lgan Bekjon Rahmonov, Otajon Abdalov va Qurbon Olloberganov (Beregini)ning faoliyatlarini yoritishga ham alohida e'tibor qaratildi. Ularning umr yo'llari, turkiy xalqlar kelajagi va mustaqilligi uchun amalga oshirgan ishlari borasida ma'lumotlar berildi. Xorazm jadid matbuotining birinchi mahalliy gazetasi "Inqilob quyoshi"dir. U 1920 yil 6 martdan boshlab chop etila boshlangan. Maqolada mazkur nashrning taqdiri, ahamiyati va ijtimoiy hayotdagi o'rni ham ochib beriladi.

Kalit so'zlar: matbuot, jadid, poligrafiya, matbaachilik, qatag'on, inqilob, maorif, toshbosma, mixbosma.

ИЗ ИСТОРИИ ХОРАЗМСКОЙ ПЕЧАТИ

Аннотация: В данной статье освещаются этапы формирования, возникновения и развития джадидской печати Хорезма. В первую очередь рассматриваются социально-исторические основы её появления. В этом контексте используется информация из исторического труда великого сына народа Хорезма — поэта, историка и государственного деятеля Мухаммада Юсуфа Баяни — «Шажараи Хорезмшохий», а также тексты печатных изданий. В последней — XV — главе «Шажараи Хорезмшохий» отражены социально-исторические реалии второй половины XIX — начала XX веков, переживания народа, связанные с колониальной политикой царской России, с пробуждением стремлений к свободе и независимости, а также патриотизм и самоотверженность просвещённой части общества. Эти описания знакомят нас с хорезмским джадидизмом и историческими событиями, ставшими причиной его возникновения. Представлены сведения об активных участниках процесса, его преданных лидерах и организаторах. Именно поэтому при подготовке исследования были сделаны выводы на основе упомянутого исторического источника и материалов печати того периода.

Особое внимание в статье уделяется деятельности таких ведущих представителей джадидской прессы Хорезма, впоследствии ставших жертвами репрессий, как Бекджон

Рахмонов, Отажон Абдалов и Курбон Аллаберганов (Берегин). Приводятся сведения об их жизненном пути, вкладе в дело будущего и независимости тюркских народов.

Первой местной газетой джадидской печати Хорезма стала «Инкилоб куйоши» («Солнце революции»), издававшаяся с 6 марта 1920 года. В статье также раскрывается судьба данного издания, его значение и роль в общественной жизни.

Ключевые слова: печать, джадидизм, полиграфия, типография, репрессии, революция, просвещение, литография, типографское дело.

FROM THE HISTORY OF KHOREZM PRESS

Annotation: This article describes the stages of formation, emergence and development of Khorezm modern press. First, the socio-historical foundations of its creation are studied. It is based on the information and press texts of the great son of the Khorezm people, poet, historian, statesman Muhammad Yusuf Bayani's historical work "Shajarai Khorezm Shahi". The last - 15th chapter of "The Genealogy of Khorezm Shahi" describes the social and historical life of the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century, the experiences of the people, the heartbreaks, the enthusiasm and selflessness of the intelligentsia, related to the emergence of the need for Russian autocracy, freedom and independence. These images introduce us to Khorezm modernism and the historical realities that led to its formation. Provides information about active participants, passionate leaders and organizers of the process. For this reason, we drew conclusions based on this work and press sources of the time when creating the research.

The article also pays special attention to the coverage of the activities of Bekjon Rakhmonov, Otajon Abdalov, and Kurban Olloberganov (Beregin), who were leaders of the Khorezm Jadid press and later victims of repression. Information is provided about their life paths, the work they have done for the future and independence of the Turkic peoples.

The first local newspaper of the Khorezm Jadid press is "The Sun of the Revolution." It began to be published on March 6, 1920. The article also reveals the fate, significance, and place of this publication in public life.

Keywords: press, jadid, polygraphy, printing, repression, revolution, education, lithography, nail printing.

KIRISH

Jahon adabiyotshunosligida jadid matbuoti tarixini o'rganish borasida ko'plab, jiddiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Uning yetuk namoyandalari faoliyati keng ko'lamda tadqiq etilgan. Xorazm jadid matbuoti ham mazkur yo'lining muhim sho'baligidir. 1920-1930-yillarda qadimiy va betakror diyor Xorazmda "Inqilob quyoshi", "Xorazm xabarlari", "Yoshlar ovozi", "Toza cho'l", "Maorif", "Hunarmandlar cho'kichi", "Ishchi tovushi", "Yordam" kabi o'nlab gazeta va jurnallar chop etilgan. O'z davrida ular xalqni uyg'otish, ma'naviy-ma'rifiy jihatdan yuksaltirish borasida ulkan vazifalarni bajargan. Mazkur matbuot namunalari davrning ijtimoiy hayotini, faol tarixiy jarayonlarni aniq tasavvur etishimizda, tarixni to'g'ri baholashimizda katta ahamiyatga ega. Ammo shunga qaramay, jadid matbuoti tarixi yoritilgan tadqiqotlarda, mazkur voqea matbuoti yetarli darajada yoritilmay kelinmoqda. Ushbu maqola ayni masalaga bag'ishlangan.

Matbuotning insoniyat hayotini va tarixini o'rganishda juda katta o'rni bor. Unda har bir xalqning ijtimoiy hayoti, madaniy-ma'rifiy dunyosi, adabiyot va adabiy jarayoni, san'ati o'z aksini topadi. Shu sababli ham, har bir millatning tarixi, adabiyoti taraqqiyoti haqida tasavvurga ega bo'lish uchun, albatta, uning matbuoti sahifalari qatida yoritilgan hayot tarzi bilan chuqur tanishmoq lozim. Shu ma'noda, Xorazm jadid matbuotini tadqiq etish bizga XX asrning 20-30-yillaridagi Turkiston tarixi bilan bog'liq ko'p masalalarga oydinlik kiritishga yordam beradi.

ASOSIY QISM

O'zbekiston Respublikasi tashkil etilganining dastlabki kunlaridan boshlab, ma'naviyat, madaniyat va matbuotni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Jumladan, 1928 yilga kelib, 4 yil ichida "Kommunist", "Inqilob", "Yer yuzi", "Maorif va o'qitg'uvchi", "Tong yulduzi", "Qishloq xo'jaligi turmushi" kabi 24 ta jurnal tashkil etilgan. Birgina Xorazm hududida o'nlab gazeta va jurnallar tashkil etilganini kuzatamiz. Ular sho'ro davlatining g'oyalarini targ'ib etish bilan birga, xalqning fikrini ochish, millatni uyg'otish yo'lida katta vazifalarni bajargan.

"Inqilob quyoshi" gazetasi Xorazmda tashkil etilgan ilk gazeta hisoblanadi. 1920 yil 6 martda uning ilk soni chop etiladi. Bu ishning tashkilotchi va muharrirlari Otajon Abdalov, Bekjon Rahmon, Qurbon Beregin, Zokir Bekchurin, Madrahim Saydashev, Habib Samigullin, Muhammad Zokirov, Umar Qurboniylar kabi ijodkor va yoshlar faollari edilar. Undan tashqari, Xorazmda 10 ga yaqin "Qizil Xorazm", "Xorazm xabarlari", "Yoshlar ovozi", "Toza cho'l", "Hunarmandlar cho'kichi", "Maorif", "Ishchi tovushi", "Qopqon", "Yordam" singari gazetalar ham chop etilgan. Bular hukumatning matbuotni rivojlantirishga katta ahamiyat berganini ko'rsatadi.

O'zbekiston Milliy kutubxonasida, bugungi kunda "Inqilob quyoshi" gazetasining 115 ta soni saqlanadi. Shundan, 20 tasi 1920 yilda chop etilgan sonlardir. Ularda davr hayoti, ijtimoiy-siyosiy masalalar, zamondoshlarni uyg'otishga, mustaqillik g'oyalarini singdirishga, faollikka, mehnatkashlikka da'vat, chaqiruv ustuvorlik qilganini kuzatamiz.

"Inqilob quyoshi" dastlab toshbosmada, keyinchalik mix bosmada nashr etilgan. Ilk nusxalari 2 sahifadan iborat bo'lib, arab alifbosiga asoslangan eski o'zbek yozuvida, yirik harflarda chop etilgan. Gazeta o'zbek va turkman tillarida bosilgan. Matbaa ishlari, asosan, qo'lda bajarilgan, toshbosma qoliplarining og'irligi qiyinchilik tug'dirgan. Shu sababli ham, gazeta dastlab haftada bir marta, keyin 2 marta, keyinchalik, har kuni nashr etila boshlagan. Bu gazetachilikning rivojlanib borganidan dalolatdir.

Gazeta dizayni juda e'tibor bilan ishlangan. Gazeta sahifasi 3 ta qismga bo'lingan: 1-bo'limda yirik harflarda, juda go'zal shaklda gazetaning nomi, 2-bo'limda muassislar berilgan, 3-bo'limda esa "Mundarijasi" sarlavhasi ostida gazetada berilgan matnlar mazmuni bilan tanishtirilgan. Dastlab, gazetaning eng tepasida ikkita quyidagi shior-epigraflar keltiriladi: 1. "Yashasun Sharq ozodligi!" 2. "Birlashingiz butun dunyo mehnatkashlari!" Keyin gazeta va muassislar haqida ma'lumot keltiriladi: "Xorazm Markaziy ijroiya qo'mita ham Markaziy ishtirokiyun firqa qo'mitalari tarafidin haftada ikki martaba chiqaturg'on siyosiy va ijtimoiy gazetadur".

Gazeta mundarijasi va ruknlari bilan tanishganda, mavzularning rang-barangligini, yangiliklarning ko'pligini, O'zbekiston, xususan, Xorazmda yuz berayotgan barcha voqea-hodisalar keng ko'lamda qamrab olinganligini ko'ramiz. Jahonda yuz berayotgan xabarlar yuzasidan axborotlar bilan tanishamiz. Gazetaning ikkala sahifasi ham 3 bo'lakka bo'lingan. Birinchi, ikkinchi qismda Xorazmga oid ichki ma'lumotlar berilib, 3-qismda gazetxonlar dunyo xabarlari bilan tanishtiriladi. O'ndan ortiq ruknlardan foydalanilgan: 1. "Qizil Xorazm jumhuriyatida". 2. "Dehqonlar soyuzi". 3. "Simsiz teleqram xabarlari" 4. "Partiya ishlari". 5. "Yoshlarni qutqaruv choralari". 6. "Xorazmda ziroat ishlari". 7. "Xorazm xabarlari". 8. "Tanqidiy maqola". 9. "E'lon". 10. "Sharq ma'muriyatida" va boshqalar.

Gazeta mazmunidan ikki xil kayfiyat sezilib turadi. Birinchidan, yangi inqilobiy davr bilan bog'liq ravishda, ilm-fan, madaniyat va ma'rifat, ta'lim sohalarini, mamlakatni taraqqiy ettirish, xalqning dunyoqarashini oshirish, ilm vositasida ularni uyg'otish, milliy qadriyatlarni anglab yetishga da'vat kabi jadidlik g'oyalari bilan sug'orilgan ko'tarinki kayfiyatdagi maqolalarni kuzatamiz. Ikkinchidan, sho'rolar g'oyalari ta'siridagi qarashlarning guvohi bo'lamiz. Ayrim maqolalarda, albatta, davr siyosati bilan bog'liq holatda, xonliklar davri xalqni zulm iskanjasida ushlaganlikda va qoloqlikda ayblanganligini ko'rish mumkin.

“Inqilob quyoshi” gazetasida ijtimoiy hayot hodisalarining yoritilishi bilan birga, davr adabiyoti, adabiy jarayon, san’at borasida ham ma’lumotlarga duch kelamiz. O’sha davrda faol ijod bilan shug’ullangan Bayoniy, Mutrib, Mullo Inoyatullo Qozi, Avaz O’tar, Ojiz, Chokar, Devoniy, Oqil, Partav, Haziniy, Hoji Mahmudiy, Safo Mug’anniy kabi zamon shoirlarining xalqning ruhini ko’taruvchi, uyg’otuvchi asarlari ham chop etilgan.

1923 yil sentyabr oyida mazkur gazetada chop etilgan she’rlar jamlanib, “O’zbekcha inqilobiy she’rlari yug’urumi” sarlavhasi bilan Xivada to’plam holida chop etilgan. Mazkur to’plamda jamlangan nazm namunalari bilan tanishib, gazetada davrning muhim xabarlarini bilan bir qatorda she’riyat, adabiyot namunalari ham xalqni uyg’otish, jadidchilik g’oyalarini targ’ib etishda qanchalik muhim vazifalarni bajarganligining guvohi bo’lamiz. Ayniqsa, Bayoniyning “Mustabidlar javridin bexonumon o’ldi jahon...” naqarotli muxammasi xalq ko’nglidagi dardni, davr ruhini, tarixiy jarayondagi voqea-hodisalar ko’lamini anglashimizga yordam beradi. Zamondagi notinchlik, xalqning og’ir ahvoli Bayoniy qalb torlarini chertib o’tadi. Shoir el taqdiriga, xarob qilinayotgan vatan qismatiga achinadi:

Chun hukumat ahli topdilar jahonda izzu shon,
Ayladilar dahraro faqr ahlining bag’rini qon.
Kizb ila kinga yasab qonune, g’adr aylab ayon,
Ne shariatga, ne zakonga amal aylab ul on,
Mustabidlar javridin bexonumon o’ldi jahon!
Xonimiz¹ xon bo’lgach, etdi topganin tuproqg’a xarj,
Ne navkar minmakka ot topdi, ne ot topganda sarj.
Yurtidan parvoyi bordurmu oning, darkori farj,
Qaysi bir fe’lini aylarman bu avroq ichra darj,
Mustabidlar javridin bexonumon o’ldi jahon! [Yug’urumiya, 1923, 9-10-b.]

“Mustabidlar javridin...” muxammasi tanqidiy xarakterga ega bo’lib, unda hukmron sinf vakillarining boshboshdoqligi, xudbinligi, sitamkorligi fosh etiladi. Bu she’r “javru zulm ahli bori maqsadlariga yetgan, mulki ko’p bo’lsa bas, el qirilganidan g’am yemagan xon va beklar” zamonining, kishilar dunyodan “zor giryon, armon bilan ketgan” nochorliklar, iztiroblar zamonining yaxlit bir tarixiy manzarasini ifodalab beradi. Muxammasda Bayoniy tinchlik, baxtiyorlik masalasini ilgari suradi. Turli talon-toraj, harbiy janjallarga yo’l qo’ymaslik, vatanparvarlik g’oyalarini kuylaydi.

Sho’rolarning inqilobiy davlat to’ntarishi milliy mafkurani ostin-ustin qilib yubordi. Xalqqa bu hodisa asrlar mobaynida orzulangan chinakam erk, ozodlik, hurriyat, tenglik g’alabasi deya tushuntirildi. Sho’raviy tuzum eng xalqparvar, adolatshior rahnamo kuchdek tinimsiz targ’ib-tashviq etildi. Qizil bosqinchilik – xaloskorlik, vahshiylarcha to’kilgan qon – qutlug’ qon, shahidlarning qirmizi qonidan alvon bo’lgan ol bayroqlar – ozodlik tug’i deya ramziylashtirildi. Xalqning avomu ziyolisi bunday olamshumul fitnaga ishonitirildi. Ulusning butun boshli bir avlodi aldandi. Hatto, Chor Rossiyasi bosqinchiligini o’z ko’zi bilan ko’rgan Bayoniy ham sho’ro inqilobi o’sha istiloning o’zgacha qiyofadagi davomi ekanligini anglab yetmadi. Buni shoir o’zi orzulagan hurriyat deb qabul qildi va katta umidvorlik bilan kuyladi. Aldangan avlod namoyandalari o’zbek inqilobiy adabiyotini maydonga keltirdilar. Ko’lamdor bu adabiyotni chetlab o’tish yoxud yo’qqa chiqarish qiyin. Ulkan merosimizning ushbu parchasini tanqidiy nigoh bilan o’rganish maqsadga muvofiq. Ammo peshqadam shoirlarimiz ilhom va ijodlarini hurriyat, erk, ezgulik, ma’rifat uchun kurashga safarbar etishgan. Xususan, Bayoniyning “Ahli ash’ora” she’rida bu kayfiyat, shoirning an’anaviy uslubdagi ijodkordan otashnafas erkparvar shoir darajasiga o’sib yuksalgani ayon ko’rinib turadi:

Elni kurashga chorlang,

¹ Bu o’rinda 1910 yilda otasi Muhammadrahimxoni Soniy Feruzdan keyin Xiva taxtiga o’tirgan Asfandiyorxon nazarda tutilgan.

Ma'rifat sari yo'llang,
Jabhalardan so'z so'zlang,
Fidoyilarni kuylang,
Shoirning iftixori,
Shoir baxti shundadir.

“Yug‘urumiya”dagi har bir she’rning “Inqilob quyoshi” gazetasining 1920 , 1921 va 1922 yillardagi qaysi sonida chop etilgani aniq ko‘rsatiladi. Ayniqsa, Avaz O‘tarning jadid ma’rifatparvarlari g‘oyalarini o‘zida mujassamlashtirgan “Xalq”, “Hurriyat”, “Til”, “Sipohiylarg‘a”, “Ulamolarga xitob”, Chokarning “O‘quv”, “Hurriyat”, Ojizning “Hurriyat”, Haziniyning maxsus bolalar uchun yozilgan “Xorazm dehqoni”, “Gulduring” kabi mashhur she’rlari gazetaning ilk sonlarida e’lon etilgani, mazkur gazetaning davr uchun qanchalik muhim maqomda turganini isbotlaydi.

Gazeta sahifalarida turli e’lonlar, yangiliklar haqida xabarlar ham berib borilgan. Unda hududning ma’naviy-ma’rifiy hayotiga oid xabarlarni ham uchratamiz. Jumladan, muzey ochilgani, teatr tashkil etilgani, yangicha usuldagi maktablar soni kundan-kunga ko‘payib borayotgani haqidagi ma’lumotlarni ham kuzatamiz. “Inqilob quyoshi” 1921 yil martidan 1922 yil mayigacha “Xorazm xabarleri” nomi bilan ham chiqarilgan.

Xorazmda 1921 yil iyulidan boshlab, “Izvestiya” gazetasi ham o‘zbek, rus va turkman tillarida chop etilgan. O‘zbekiston Milliy kutubxonasida uning hozirgi kunda 16 ta soni saqlanadi. Unda, asosan, Xorazm jumhuriyatidagi ijtimoiy hayotga aloqador kundalik xabarlar berib borilgan.

Xorazm matbuoti o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Ammo shu paytgacha ular yetarli o‘rganilmagan. Hatto 1930-40 yillarda Xivada “Bo‘l tayyor” deb nomlangan bolalar gazetasi ham chop etila boshlagan.

XX asrning 20-yillarida Xadicha Bikchurina, Maryam Is’hoqova, Norjon Abdusalomova, Onajon Safoeva, Onajon Beregina kabi ayol muxbirlar ham yetishib chiqdi. Ular ham Xorazm ijtimoiy hayotining gullab yashnashida, jamiyatdagi muhim muammolarni ko‘tarib chiqishda faollik ko‘rsatishdi. Ko‘plab o‘zlariga o‘xshagan xotin-qizlarga namuna bo‘lib, ularning ijtimoiy hayotda o‘z o‘rinlarini topishlariga sababchi bo‘ldilar.

Gazetaning birinchi muharriri Bekjon Rahmonov bo‘lgan. Bekjonning otasi Xiva xonligida katta hurmatga sazovor inson bo‘lib, mashhur bosh vazir Islomxo‘janing eng yaqin kishilaridan biri edi. Bekjon har tomonlama chuqur bilim oladi. Xivadagi eski va yangi usul maktablarida ta’lim oladi. Madrasada diniy va fiqhiy ilmlarni mukammal o‘rganadi. Keyin Turkiyada Istanbul dorul-mualliminida tahsil olib, pedagog bo‘lib yurtiga qaytadi. Uning dunyoqarashi keng. Serqirra iste’dod sohibi edi. Faylasuf, publitsist, tilshunos, adabiyotshunos, san’atshunos, ijodkor sifatida mahoratli va noyob mutaxassis, “Yosh xivaliklar” deb nomlangan jadidchilik harakatining yetakchilaridan edi. U 1920 yilda Xiva muzeyi tashkil etilganda, direktor lavozimiga, keyinroq jumhuriyat maorif noziri lavozimiga tayinlanadi. U yurti taraqqiyoti uchun ko‘p ishlarni amalga oshiradi. Maktablar, o‘quv kurslar ochadi. Boboovun Salimov bilan hamkorlikda jadid maktablari uchun “Alifbo”, “O‘qish kitobi” kabi darsliklar yaratadi. U ko‘plab publitsistik maqolalar yozadi. Xalq maqollarini to‘plab “Otarlar so‘zi” nomi bilan kitob chop ettiradi. Bu kitobda jamlangan xalq hikmatlari millatning o‘zligini anglashi, uyg‘onishi uchun asos bo‘lishini muallif yaxshi tushungan. “Xorazm musiqiy tarixchasi”, “Xilvati so‘fiho” kabi asarlari ham bor. U Xorazmda Milliy ozodlik harakatining yetakchisi sifatida ko‘p ishlarni amalga oshirdi. Yangi alifbo munosabati bilan til va tilshunoslikka, millat maqomiga oid ko‘p muhim fikrlarni ilgari surgan. Uning vafoti haqida har xil qarashlar bor. Shulardan aniqrog‘i, Sovet chekistlari tomonidan Amudaryoda kemada vahshiylarcha o‘ldirilganidir. O‘zbek xalqining mustaqilligi yo‘lida jonini fido qilgan yetuk farzandining qismati afsuski yetarli o‘rganilmagan. Uni o‘rganish kelajakda ilm ahli oldida turgan dolzarb vazifalardandir.

“Inqilob quyoshi”ning ilk muharrirlaridan yana biri Otajon Abdalov Xorazm matbaachilarining yetakchilaridan edi. U bu sohaning yetuk mutaxassislaridan. Toshkent va Moskvaga borib zamonaviy poligrafiyaning sir-sinoatini o‘rganib kelgan. Poligrafiyaning yangi apparatlari, asbob-uskunolari Xorazmga olib kelinadi. Bunda O. Abdalov faollik ko‘rsatadi. Ularni ishga tushiradi. Matbuot nashrlarini ko‘p sonda, sifatli chop etishda, Xorazmda matbuotni rivojlantirishda o‘zining ulkan hissasini qo‘shadi. Hatto, u “Qizil mehnat” ordeni bilan ham taqdirlanadi.

Xorazm jadid matbuoti bevosita Qurbon Beregin nomi bilan ham bog‘liq. Unga bag‘ishlab ayrim asarlar yaratilgan. Ammo bu yetarli emas. Uning faoliyati haligacha to‘liq o‘rganilmagan. Uning Xorazm va O‘zbekistonning XX asr 20-30- yillar tarixi va taraqqiyotida ulkan xizmati bor. Bu faoliyatni mukammal o‘rganish nihoyatda muhimdir.

2006 yilda Naim Karimov tomonidan “Qurbon Beregin qismati” nomli kitob chop etilgan [Karimov, 2006]. U dastlabki asar bo‘lgani sababli, Beregin haqidagi umumiy ma‘lumotlarni qamragan. Uning faoliyati esa serqirra. U siyosiy arbob sifatida davlatning ko‘plab tashkilotlarida – O‘zbekiston nashriyoti, Yozuvchilar uyushmasi, Yoshlar tashkiloti, hatto, Markazqo‘mda rahbarlik lavozimlarida ishlagan. Jurnalist, yozuvchi sifatida yaratgan asarlari katta ko‘lamga ega. Shunday ekan, uning faoliyati turli qirralardan, turli mutaxassislar tomonidan chuqur tadqiq etilishi nihoyatda dolzarbdir.

Qurbon Beregin taqdiri rang-barang sarguzashtlarga boyligi bilan ajralib turadi. Bolaligidan uning zuvalasi mehnat bilan qorilganining guvohi bo‘lamiz. Oddiy hunarmand oilaning farzandlari kabi u ham yoshligidan otasiga, oilasiga yordam berish maqsadida turli mehnatlar bilan shug‘ullanadi. Keyinchalik 20-yillardagi inqilobiy o‘zgarishlar ko‘plab tengdoshlari kabi uni ham o‘z bag‘riga oladi.

U 1921 yilda Xorazm yoshlar ittifoqi tomonidan o‘ndan ortiq tengdoshlari bilan birgalikda, Qozonga harbiy-siyosiy maktabga o‘qishga yuboriladi. Ular jo‘nab ketishidan oldin Xivada tatar millatiga mansub ko‘plab ma‘rifatparvarlar kelib, yangi uslubdagi maktablar tashkil etgan edi. Xorazm tilining tatar tiliga yaqinligi sababli, ular bilan muloqot qilishlari, hatto gazetalar bilan tanishishlari muammo keltirmas edi. Shu davrdayoq, Xivaga ko‘plab gazetalar yetib kelgan. Keng xalq ommasi ular bilan tanishish imkoniga ega bo‘lishgan. Bu borada quyidagicha ma‘lumot beriladi: “Bu gazetlar ichida eng ko‘p tarqalganlari Orenburgda nashr qilinmoqda bo‘lgan «Vaqt» gazetasi. Bularidan boshqa yana Rusiyada nashr qilinadigan tatar gazetalaridan «Ittifoq», «Yulduz», «Taraqqiy»ni, jurnallardan «Din va maishat»ni va Istanbul gazetalaridan «Vahdat»ni o‘qiydur” [Karimov, 2006, 15-b.].

Bu o‘rinda Istanbulda chop etilgan “Vahdat” gazetasi ham tilga olinmoqda. Bu bejiz emas. Chunki Xorazm tili usmonli turk tiliga ham juda yaqinligi, mazkur gazetaga talabning paydo bo‘lishiga sabab bo‘lgan. Ko‘rinadiki, Xiva xonligiga Rossiya, Turkiya, Qozon kabi turli xorij mamlakatlaridan ma‘rifat epkinlari esa boshlagan edi. Bu, albatta, sekinlik bilan bo‘lsa-da, o‘z mevasini ko‘rsatgan.

Qurbon Olloberganov (Beregin) 1922 yil yanvarda Qozondan qaytib kelgandan keyin, hukumat idoralarida ishlay boshlaydi. Dastlab Xiva shahri yoshlar tashkilotining bo‘lim boshlig‘i, keyin shahar Favqulodda komissiyasining maxfiy-shoshilinch ishlar bo‘limiga tergovchilik vazifasini bajaradi. Ko‘p o‘tmay, uni Moskvaga kommunistik universitetga o‘qishga yuborishadi. Ammo sog‘ligi yomonlashib, noyabr oyida Xorazmga qaytib, yoshlar tashkiloti kotibi sifatida faoliyat olib boradi.

Qurbon Beregin yoshlarning eng faol ustozlaridan biri darajasiga ko‘tariladi. Xorazm yoshlar tashkilotida turli lavozimlarda xizmat qiladi. Tengdoshlarini bilim egallashga, o‘qishga targ‘ib-tashviqi bilan shug‘ullanadi. 500 lab yigitlarni, 30 ga yaqin qizlarni turli shaharlarga turli kurslarga o‘qib, tajriba orttirish uchun jo‘natishda bosh-qosh bo‘ladi. Xorazm yurtining ravnaqi, rivoji va taraqqiyoti uchun jon-jahdi bilan xizmat qiladi. Yangi va o‘zgarishlar davriga chin dildan ishonib, butun kuchini berib, ona xalqi kelajagi uchun harakat qiladi.

Tarixdan ma'lumki, 1873 yildagi keskin kurashlar natijasida Xorazm Rusiya imperiyasining vassaliga aylandi. Ammo ma'rifatli, xalqining ma'naviyatini yuksaltirish uchun hamisha jonkuyarlik bilan faoliyat olib borgan Xiva xoni Muhammad Rahimxoni Soniy Feruz yurtida ilm-fan, adabiyot, san'atni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratdi. Ilojsizlikdan, Rusiya bilan munosabatlarini yaxshilashga, undan o'z ona yurti va xalqining kelajagi va ravnaqi uchun foydalanishga harakat qildi. Jumladan, O'rta Osiyoda birinchilardan bo'lib, kino, fotografiya kabi zamonaviy san'atlarni Xivaga olib keldi va rivojlantirish choralari ko'rdi. Ayniqsa, uning xonligi davrida kitobchilik, tarjima san'atlariga ham jiddiy e'tibor berganligi borasida ko'p ma'lumotlar yetib kelgan. Ana shu katta tajribani yanada taraqqiy ettirib, birinchilardan bo'lib, Xivada 1880 yildayoq, tipografiya va nashriyotlar tashkil etdi. Navoiyning "Hayrat ul-abror", "Xazoyin ul-maoniy", Shermuhammad Munisning "Munis ul-ushshoq", Ogahiyning "Ta'viz ul-oshiqin", Komil Xorazmiyning devonlari kabi asarlar litografik usulda nashrdan chiqdi. Bular Xorazmda noshirlik ishlari bo'yicha katta tajriba mavjudligini ko'rsatadi. Ana shunday o'lkaning farzandi bo'lgan, ajdodlar tajribasidan suv ichgan Q.Beregin ham o'z davrida nashriyotchilik salohiyatini ishga soladi. U "1931 yil oktyabr oyida O'zbekiston Davlat nashriyoti pravleniesining raisi etib tayinlanadi va 1933 yilning noyabr oyiga qadar nashriyot direktori lavozimida xizmat qiladi" [Karimov, 2006, 32-b.].

Uning sa'y-harakati bilan kitob nashri va targ'iboti yuqori darajaga ko'tariladi. "Kitob va inqilob" jurnalida chop etilgan o'z maqolasida raqamlar bilan keltirib, 1932 yildan 1933 yilgacha 1 yil mobaynida kitob chop ettirish 3 baravarga ortganligi haqida ma'lumot beradi.

Qurbon Beregin juda chaqqon, kirishimli, ilm-ma'rifatli va adolatli inson edi. Shu sababli ham, atrofida hamisha yaqin do'stlari adabiyotshunos va yozuvchilar – Yunus Yusupov, Abdulhamid Majidiy, Cho'lpon, Usmon Nosir, Elbek, Akmal Ikromov, Fayzulla Xo'jaev, Abdulla Qodiriy, Hodi Zarif kabi ziyoli insonlar bo'lishgan. Hayoti davomida ular bilan hamfikirlikda xalqi, millati kelajagi uchun astoydil mehnat qilgan. Qo'lidan kelganicha, do'stlariga yordam qo'lini cho'zgan. Ayniqsa, nashriyot rahbari sifatida ularning yozgan asarlarini chop etish, xalqqa yetib borib, ularning ma'naviyati, dunyoqarashini o'stirish uchun xizmat qilishida o'z hissasini qo'shgan. Eng yaqin do'stlaridan Yunus Yusupov u haqda so'zlar ekan, uning tashkilotchilik qobiliyatiga egaligi, xalq va vatanini qattiq sevuvchi, ko'p kitob o'qigan, ilmu ma'rifatli, donishmand bo'lgani, barcha atrofdagilarga, tengdoshlariga ibrat bo'la oladigan inson ekanligini xotirlaydi. "U haqiqiy inson edi" [Karimov, 2006, 18-b.], deya bir jumla bilan yuqori baho beradi.

O'zbek xalqining sevimli yozuvchisi Abdulla Qahhor ham Qurbon Beregin bilan yaqin do'st bo'lganini xotirlaydi. Hatto, uning "Adabiyot muallimi" nomli mashhur hikoyasining yozilishiga ham Qurbonning aytib bergan bir hayotiy voqeasi turtki bo'lganini eslaydi.

1924 yildan Sovet davlatining millatlarni o'zligidan uzoqlashtirish jarayoni, xususan, tarixi va diniga qarshi qattiq kurashi boshlanadi. Hatto Ollobergan, Xudoybergan, Olloberdi, Xudoyberdi kabi tarkibida Olloh, Xudo so'zlari ishtirok etgan ism-familiyalarni ham o'zgartirish, xalqni milliylikdan uzoqlashtirish jarayoni boshlanadi. Jumladan, ayni kunlarda Qurbon Olloberganov ham o'z familiyasining bir qismini saqlagan holda Beregin degan familiyani olishga majbur bo'ladi.

Uning Xorazmda, Qozonda, Moskvada bilim olgani, katta tajriba orttirgani, albatta, dunyoqarashining o'sishiga turtki bo'ldi. Xalqining buyuk kelajagiga katta umid va ishonch bilan qaray boshladi. XX asrning 20-yillaridagi ijtimoiy-tarixiy vaziyatdan ilhomlanib, jadidlarning ilhombaxsh g'oyalarga tayanib, Xorazm matbuotini rivojlantirishga qattiq bel bog'ladi. 1927 yil fevral oyida, Xorazm jadid matbuotining ilk qaldirg'ochi hisoblangan, "Inqilob quyoshi" gazetasiga muharrir etib tayinlandi. U betakror notiq, tashkilotchi va jurnalistik qobiliyatga ega edi. 1929 yil mayigacha shu vazifani bajardi. Xalq hayotida matbuotning o'rnini chuqur tushunib, u orqali millatni uyg'otishga, taraqqiyot ilm yo'lida ekanligini anglatishga harakat qildi.

Bereginning butun hayoti O'zbekiston matbaachiligi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. U keyinchalik "Inqilob quyoshi"dan tashqari ham bir qancha gazeta va jurnallarda faoliyatini davom ettirgan. Jumladan, 1930-31-yillarda mamlakatning ma'rifiy hayotida yuksak maqomga ko'tarilgan "Maorif va o'qitg'uvchi" jurnalida ham muharrir sifatida ishlagan. Unda mamlakatning rivojlanishiga xizmat qiluvchi ta'lim, adabiyot, san'at, o'qitish ishlari, madaniy-ma'naviy hayot borasida ko'plab maqolalarning xalqqa yetib borishida jonbozlik ko'rsatgan.

Beregin mazkur sohaga ko'plab yangiliklar olib kirishga harakat qilgan. Jumladan, u gazetxonlar sonini ko'paytirish maqsadida obuna qiluvchi tashkilotlarning musobaqasini o'tkazadi. Muxbirlarning kasbiy malakasini oshirish niyati bilan ular uchun ilmiy-amaliy seminarlar tashkil qiladi. 1927 yil 21 dekabrda muxbirlar va gazetxonlarning 1-konferensiyasi chaqiriladi. Unda matbuotning faolligini oshirish, unga to'sqinlik qiluvchi kuchlarga qarshi kurashish, tahririyatga kelgan maqolalarning saviyasiga qarab saralash masallari muhokama qilinadi. Bu ishlarni tashkil etishda Beregin katta jonbozlik ko'rsatadi. Bular, albatta, matbuotning yanada taraqqiy etishi uchun xizmat qilgan.

Qurbon Bereginning jurnalistik faoliyati ko'plab publitsistik asarlar bilan bir qatorda, badiiy asarlar ham yaratishga ilhomlantirdi. Jumladan, "Inqilob quyoshi"da "Shodlikli kunlar" sarlavhali hikoyasi e'lon etilgan. Uning adabiy merosini 200 dan ortiq publitsistik maqolalari, kitoblari, she'rlari, hikoya, nutq va ma'ruzalari tashkil qiladi. Jumladan, "Madaniy qurilish vazifalari", "Shodlikli kunlar", "Grajdanlar urushining tarixi to'g'risida", "Savod uchun kurash" kabi kitoblari ilm ahliga ma'lum. Ayniqsa, "Yoshlar matbuoti", "Inqilob quyoshi 8 yoshda", "Buyuk yuksalish yo'lida", "22 lar o'ldirilishining o'n yilligi", "Yana teatr to'g'risida" kabi publitsistik maqolalari uning ijtimoiy hayotdagi eng muhim masalalarga e'tibor qaratganini ko'rsatadi. Jumladan, "22 lar o'ldirilishining o'n yilligi" maqolasi 1924 yil 22 ta "Yosh xivaliklar" jadidchilik harakati yetakchi a'zolarining vahshiylarcha qatl etilishi munosabati bilan yozilgan. Mazkur maqola "Inqilob quyoshi" gazetasining 1934 yil 23 avgust sonida chop etilgan. O'sha davrda bunday masalaning matbuotda yoritilishi Bereginning jasoratli va millatparvar insonligini yana bir bora isbotlaydi. Quyidagi she'ri uning shoir sifatidagi qiyofasini tasavvur etishimizga yordam beradi:

Umid sahrosini yiroq desalar,
Tog'lardan oshaman shamolday esib,
Haqiqat pardasi yopiq desalar,
Ko'z yummay ochaman parchalar kesib...

She'r ijodkor qalbini, dunyoqarashini to'liqroq va aniqroq ochib beradi. Shunday ekan, mazkur she'rdan biz Bereginning ozod va hur mamlakat kelajagi uchun umid bilan yashayotgani, unga yetish uchun hech narsadan, hatto, tog'lardan, to'siqlardan ham oshishga tayyorligini ko'ramiz. She'rdan biz "Haq olinur, berilmas", degan Behbudiyning va "Kishan kiyma, bo'yin egma, Ki sen ham hur tug'ilg'onsan", degan Cho'lponning tovushini eshitganday bo'lamiz. Uning dunyoqarashi ham yaqin do'stlaridan biri bo'lgan Cho'lpon qarashlariga hamohang bo'lganini tasavvur qilamiz.

Biz tariximizni kuzatib, sho'rolar g'oyalarini qabul qilgan, komsomol tashkiloti safida faol xizmat qilgan ajdodlarimizni ba'zan inkor etamiz. Ammo ular yashagan davrni tushunishga harakat qilsak, o'sha soxta g'oyalarga, ular ona yurtlarini mustaqillik va taraqqiyot manzillariga yetaklashiga chin dildan ishonishgan. Biz olis yillardan turib nazar solganda, ko'rayotgan holatlarni ular ko'rishmagan. Shu sababli, biz ularni tanqid qilish emas, balki tushunishga harakat qilishimiz lozim. Chunki hech kim tarix g'ildiragiga to'siq bo'lolmaydi. Tarixiy jarayondagi xatolarni anglash uchun, ba'zan uni yashab o'tish talab etiladi.

Хулоса қилиб айтганда, 1920-1930- yillarda Xorazmda o'nlab gazeta va jurnallar chop etilgan. O'z davrida ular xalqni uyg'otish, ma'naviy-ma'rifiy jihatdan yuksaltirish borasida ulkan vazifalarni bajargan. Mazkur matbuot namunalari davrning ijtimoiy hayotini,

faol tarixiy jarayonlarni aniq tasavvur etishimizda, tarixni to'g'ri baholashimizda katta ahamiyatga ega.

“Inqilob quyoshi” gazetasi Xorazmda tashkil etilgan ilk gazeta hisoblanadi. 1920 yil 6 martda uning ilk soni chop etiladi. Unda davr hayoti, ijtimoiy-siyosiy masalalar, zamondoshlarni uyg'otishga, mustaqillik g'oyalari singdirishga, faollikka, mehnatkashlikka da'vat, chaqiruv ustuvorlik qilganini kuzatamiz. Gazeta mundariyasi va ruknlari bilan tanishganda, mavzularning rang-barangligini, yangiliklarning ko'pligini, O'zbekiston, xususan, Xorazmda yuz berayotgan barcha voqea-hodisalar keng ko'lamda qamrab olinganligini ko'ramiz. Jahonda yuz berayotgan xabarlar yuzasidan axborotlar bilan tanishamiz.

“Inqilob quyoshi” gazetasida ijtimoiy hayot hodisalarining yoritilishi bilan birga, davr adabiyoti, adabiy jarayon, san'at borasida ham ma'lumotlarga duch kelamiz. 1923 yil sentyabr oyida mazkur gazetada chop etilgan she'rlar jamlanib, “O'zbekcha inqilobiy she'rlari yug'urumi” sarlavhasi bilan Xivada to'plam holida chop etilgan. Mazkur to'plamda jamlangan nazm namunalari bilan tanishib, gazetada davrning muhim xabarlar bilan bir qatorda she'riyat, adabiyot namunalari ham xalqni uyg'otish, jadidchilik g'oyalari targ'ib etishda qanchalik muhim vazifalarni bajarganligining guvohi bo'lamiz.

Gazeta sahifalarida turli e'lonlar, yangiliklar haqida xabarlar ham berib borilgan. Unda hududning ma'naviy-ma'rifiy hayotiga oid xabarlarni ham uchratamiz. Jumladan, muzey ochilgani, teatr tashkil etilgani, yangicha usuldagi maktablar soni kundan-kunga ko'payib borayotgani haqidagi ma'lumotlarni ham kuzatamiz.

XULOSA

Xorazm matbuoti o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ammo shu paytgacha ular yetarli o'rganilmagan. Hatto, 1930-40 yillarda Xivada “Bo'l tayyor” deb nomlangan bolalar gazetasi ham chop etila boshlagan.

XX asrning 20-yillarida ayol muxbirlar ham yetishib chiqdi. Ular ham Xorazm ijtimoiy hayotining gullab yashnashida, jamiyatdagi muhim muammolarni ko'tarib chiqishda faollik ko'rsatishdi. Ko'plab o'zlariga o'xshagan xotin-qizlarga namuna bo'lib, ularning ijtimoiy hayotda o'z o'rinlarini topishlariga sababchi bo'ldilar.

Ko'rinadiki, maqolada e'tibor qaratilgan muammolar keng qamrovli tadqiqotlarni taqozo etadi. Ularni maxsus ilmiy o'rganish davrimizning nihoyatda dolzarb vazifalaridandir. O'ylaymizki, adabiyotshunoslik va jurnalistika tarixi bilan qiziquvchi yoshlarimiz mazkur masalalarga, albatta qaytadilar.

Adabiyotlar:

1. Adizova, I. I. (2024). Interpretation of the Poetic Views of the Period in Mutribi Tazkiras (Essays). *SPAST Reports*, 1(1).

2. Adizova, I. GENESIS AND HISTORICAL PERFECTION OF THE GENRE" FARD.

3. Adizova, I. (2019). THE GENRE OF MUSALLAS IN UZBEK CLASSICAL LITERATURE. *Theoretical & Applied Science*, (12), 648-651.

4. Adizova, I. (2019). O'zbek mumtoz adabiyotida harora g'azallar. *Oltin bitiglar–Golden Scripts*, 4(4).

5. Bayoniy. (1991) Shajarayi xorazmshohiy. Nashrga tayyorlovchi Iqboloy Adizova. Toshkent: Kamalak.

6. Bekmuhammad, U. (2012). Xorazmga oshufta ko'ngillar. Toshkent: Yangi asr avlodi.

7. Jumaxo'ja, N., & Adizova, I. (1995). So 'zdin baqoliroq yodgor yo 'qdir. *T.: O'zbekiston*.

8. Karimov, N. (2006). Qurbon Beregin qismati. Toshkent.

9. Mamadaminova, B. (2023). Xorazmda madaniyat muassasalarining tashkil etilishi. “Falsafa va huquq” jurnali, 2-son, 155-158-b.

10. Rahimov, N. (2022). Xorazm xalq sho‘rolar jumhuriyati tarixini o‘rganish muammolari va yondashuvlar. Toshkent: Lesson Press.
11. O‘zbekcha inqilobiy she’rlar yug‘urumi, (1923). Xiva.